

КНИГОЗНАВСТВО. ПРЕСОЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

«РУСАЛКА ДНІСТРОВА» (1837) У ПРИВАТНИХ КОЛЕКЦІЯХ (з нових розшукув)

Луїза Ільницька

завідувач відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника

У статті вперше здійснено книгознавчий опис шести примірників першого видання «Русалки Дністрової» (1837), які зберігаються у приватних колекціях Ярослава Лемька, Лідії Коць-Григорчук, Ігоря Гриньова, Олександра Прогнимака, Тараса Максим'юка, Миколи Мушинки.

Ключові слова: «Русалка Дністрова», приватні колекції, поширення книги.

For the first time, in this paper we provide a bibliographical description of six books from the first edition of «Rusalka Dnistrovaja» (1837). These particular books belong to the private collections of Jaroslav Lemyk, Lidia Kots'-Hryhorchuk, Igor Hryniv, Oleksandr Prohnymak, Taras Maksymiuk and Mykola Mushynka.

Keywords: «Rusalka Dnistrovaja», private collections, book spreading.

В статье впервые осуществлено библиологическое описание шести экземпляров первого издания «Русалки Дністрової» (1837), которые хранятся в частных коллекциях Ярослава Лемька, Лидии Коць-Григорчук, Игоря Гриньова, Александра Прогнимака, Тараса Максим'юка, Миколи Мушинки.

Ключевые слова: «Русалка Дністрова», частные коллекции, распространение книги.

Історико-книгознавче дослідження однієї книги під назвою «Русалка Днѣстровая» (1837) у бібліотеках і музеях світу» вперше в українському книгознавстві здійснила Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника у 2007 р. [3].

Понад 100 примірників «Русалки Дністрової», виявлені й описані за даними бібліотек, музеїв, приватних осіб або на основі друкованих чи архівних джерел, засвідчують надзвичайно широкий ареал поширення цього видання — Україна, Європа, Американський континент. Наявність «Русалки Дністрової» в особистих бібліотеках відомих діячів слов'янського відродження Павла Йозефа Шафарика, Вацлава Ганки, Карла Гавлічка-Боровського, Людовіта Штура, Станко Врза, Едварда Єлінека, Франтішка Палацького, українських учених і діячів — Михайла Максимовича, Бориса Грінченка, Олександра Лазаревського, Олександра Кониського, Василя Гарновського, Івана Франка, Костя Паньківського, Михайла Возняка, Василя Щурата, росіян Петра Чаадаєва і Павла Вяземського свідчить про книгу як про явище загальноєвропейського масштабу.

Після виходу у світ дослідження «Русалка Дністровая» (1837) у бібліотеках і музеях світу» розшуки нових примірників тривають. Нам вдалося виявити ще шість примірників книги у приватних колекціях Києва, Львова, Одеси, Пряшева.

Із описаних у згаданому дослідженні примірників, які сьогодні є в приватних колекціях, ми назвали у книзі імена Григорія Кочура, Сергія Білокона, Михайла Шалати, Романа Лубківського, Івана Стефанюка (нині примірник у приватній колекції Анатолія Недільського). Відтепер цей перелік поповниться ще кількома іменами.

Один із примірників, який пропонуємо увазі читача, належить *Ярославу Андрійовичу Леміку* — громадському діячеві, учаснику дисидентського руху 60–80-х рр. ХХ ст., директору Благодійного фонду «Карітас» Львівської Архiepархії Української Греко-Католицької Церкви, директору львівського видавництва «Світ дитини», відомому львівському колекціонеру. Ярослав Лемик — уродженець Лемківщини, інженер за фахом і колекціонер за покликанням. У його колекції [14] є зразки гуцульської кераміки, унікальної народної дерев'яної різьби, ікони на дереві та склі, гуцульський народний одяг. Він володіє унікальною колекцією відеоматеріалів, які відображають важливі події суспільного життя Львова й України в цілому з перших років незалежності. Його книжкова колекція складає близько трьох тисяч книг. В основному, це рідкісні на сьогодні українські видання 20–30-х рр. ХХ ст., частина видань ХІХ ст., поодинокі стародруки.

Примірник «Русалки Дністрової» з колекції Ярослава Лемика — без оригінальної видавничої обкладинки, у пізнішій темно-зеленій твердій оправі, з вклеєним факсиміле грамоти. На звороті оправі — екслібрис Ярослава Лемика роботи Богдана Сороки — зображення плугатаря з плугом і напис «150 років «Русалки Дністрової». На екслібрисі — круглий штамп з написом: «Книгозбірка Ярослава Лемика у Львові № 1500». На звороті оправі наклеєно машинописний текст такого змісту: «Русалка Днѣстровая» — власник Я. Лемик: формат 112 x 180 з вкладишем, палітурки тверді, темні з зеленими заливами і білим накрапом. Один з попередніх власників (але, мабуть, не перший) Александеръ Борковский, як свідчить печатка, трохи затерта, на титулі, був директором гімназії в Дрогобичі, опісля редактор і співробітник «Діла». Виходячи з етимологічного правопису на печатці, припустимо, що «Русалку...» він придбав для своєї бібліотеки перед 1890-ми роками». Дослідник Ярослав Гнатів, 1987 рік».

На сторінці XVII також штамп з написом: «Книгозбірка Ярослава Лемика у Львові № 1500» та ще один екслібрис теперішнього власника — зображення лева на задніх лапах. Папір пожовклий, але добре збережений. Упродовж тексту жодних поміток немає. Можна погодитися з твердженням Я. Гнатіва про час придбання книги (перед 1890 р.), адже у 1865–1889 рр. вона вільно продавалась у книжковому магазині Ставропігії, про що свідчать книготоргові каталоги магазину.

Олександр Борковський (1841–1921) — один з визначних старших українських діячів (так називає його Ілюстрований народний календар Товариства «Просвіта» на звичайний рік 1922) [12]. На громадську арену виступив у 60-х рр. XIX ст. Учителював у гімназіях Самбора, Бережан, Львова. Опісля став заступником директора гімназії в Коломиї, а згодом — директором гімназії у Дрогобичі. У 1894 р. вийшов на пенсію і переїхав до Львова, де працював у редакції «Діла» (1896–1912) й освітніх товариствах. О. Борковський належав до того покоління, котре заклало основи реального національного відродження. Належав до засновників майже всіх освітніх і культурних товариств, у т. ч. «Просвіти», якийсь час як редактор «Зорі» вмщував у ній багато заміток з питань української мови. При обговоренні анкети у справі реформи середніх шкіл, інформацію про яке подавала газета «Діло»

(1898, № 233), Борковський заявив, що виступає від імені НТШ і стоїть, з одного боку, на позиціях наукових, а з іншого — на національних. Він вважав, що руських шкіл має бути достатньо, щоб молодь не потребувала вчитись у польських. Помер 15 жовтня 1921 р. у Ваневичах біля Самбора.

Примірник першого видання «Русалки Дністрової» є також у приватній бібліотеці *Лідії Коць-Григорчук* — професора кафедри української мови Львівського національного університету імені Івана Франка, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка. Л. Коць-Григорчук — автор понад 100 наукових праць з історії української мови, лінгвістичної географії, української епіграфіки та палеографії. Автор 86 карт для Атласу української мови. «Як відомо, Лідія Коць-Григорчук започаткувала в Україні системне вивчення написів (дипінті) на творах українського середньовічного станкового, а частково й монументального малярства — іконопису. Досліджує їх і як пам'ятки епіграфіки-палеографії, і з погляду історії мови та лінгвогеографії» [1]. Серед відомих учених, діячів, з якими співпрацювала в минулому Лідія Михайлівна, зустрічаємо імена Іларіона Свенціцького, Віри Свенціцької, Лукії Гумецької, Івана Сітницького, Лесі Храпливої, Юліана Редька, Уляни Сітницької, Петра Коструби, Зеновії Франко. Про багатьох з них знайдемо спогади Л. Коць-Григорчук [6].

Примірник, який зберігся у Л. Коць-Григорчук, у 1949 р. їй подарувала Уляна Сітницька, що підтверджує дарчий напис на фронтитулі оправи за підписом: У.С. За словами Лідії Михайлівни, книга належала професору Івану Сітницькому. Перший власник примірника — батько Уляни Сітницької Іван Сітницький (1881–1947) — відомий галицький педагог, математик за фахом, автор шкільних підручників з геометрії, хімії, фізики (перекладні), колишній сотник УГА, у 1919 р. — комендант старшинської однорічної школи артилерії у Станіславові. У спогадах учнів І. Сітницького, поміщених у третій частині «Ювілейної книги Української академічної гімназії у Львові» (Філадельфія, 1995), він постає як педагог, який при викладанні математики впроваджував українську математичну термінологію, користувався авторитетом і симпатією серед учнів. Останні кілька років працював завідувачем кафедри фізики тодішнього Львівського медінституту. Помер у Львові. Знайти шлях книги до першого власника не вдалося.

У примірнику з бібліотеки Л. Коць-Григорчук не збереглися ні видавничі обкладинка, ні грамота. Папір жовтий, з плямами, очевидно, грибковими. Обкладинка саморобна паперова, оправа якісна, твердий картон «під мармур» (чорні і жовті розводи), корінець — чорний коленкор, на оправі — наліпка без напису. Загалом книга в задовільному стані. Відсутність обкладинки і грамоти, пошкоджений папір не дають підстав погодитися з твердженням Уляни Сітницької (за словами Л. Коць-Григорчук), що це примірник з першої сотні, яка розповсюдилась. Очевидно, це примірник з тих 600, які були повернуті Якову Головацькому після скасування цензури у 1848 р. і вільно продавались у книжкових магазинах Ставропігії.

З Уляною Сітницькою (1909–1991) Л. Коць-Григорчук товаришувала. Уляна Сітницька — вчителька Української академічної гімназії у Львові, одна з перших професійних фізкультурниць Галичини (з молодих років була пов'язана з українським «Пластом»), довголітній працівник геологічного музею Львівського університету [5]. У 1949 р. після вбивства Я. Галана почалася нагінка на українську інтелігенцію, у цьому ж році був заарештований Я. Дашкевич, а на початку 1950-х рр. була заарештована Лідія Михайлівна, яка відбула 6 років таборів. Після повернення із заслання працювала в Інституті суспільних наук АН УРСР, Центральному державному історичному архіві УРСР у Львові, Національному музеї у Львові.

Власником примірника першодруку «Русалки Дністрової» є також відомий громадський діяч *Ігор Олексійович Гринів* — депутат Верховної Ради України. Був свого часу головою громадської організації «Товариство Лева» (1988), членом ради «Меморіалу», членом Великої ради Руху (1989), одним з ідеологів і засновників партії «Реформи і порядок», з 1996 р. — голова юридичної компанії «Середньоевропейська агенція».

Згідно з даними офіційного сайту І. Гриніва [2], він володіє колекцією західноукраїнського сакрального мистецтва, яку збирає понад 10 років. Пам'ятки його колекції охоплюють період від XIII до XVIII ст. Окрему частину колекції складає збірка-бібліотека, що нараховує понад 300 стародруків.

За даними, які подав власник на наше прохання, у його примірнику «Русалки Дністрової» немає видавничої обкладинки і факсиміле грамоти. Книжка у напівшкіряній оправі, з зеленим картоном («мармур»).

На титульному аркуші — незбірливий підпис, на першій сторінці (Передслів'я) є дарчий напис синім чорнилом «Зоряні Євгєвні (sic!) у зв'язку з закінченням Львівського держуніверситету ім. І. Франка напам'ять дарує Дулеба М. Т. 26.VI.194(5)7 р.». Встановити цих осіб не вдалося. На 17, 47 та 95 сторінках — чорнильний штемпель фіолетового кольору з написом «Ивань Б. Кибелюкъ».

Спершу виникла версія, що власник відчитав напис помилково і, можливо, це Іван Кивелюк — голова «Просвіти» у Львові (1910), правник, посол до Галицького крайового сейму (1908), член Української культурної ради під час Першої світової війни, член Української Національної Ради ЗУНР.

Проте буква «Б», очевидно, свідчить про друге ім'я власника, а нам не вдалося встановити, чи мав його Кивелюк. Та й етимологічний правопис навряд чи використовував би Кивелюк для написання свого прізвища. Отже, встановити особу попереднього власника не вдалося. Примірник придбаний у магазині «Рідкісна книга», як засвідчив нам сам його власник Анатолій Недільський у приватній розмові.

Перше видання «Русалки Дністрової» має у своїй книжковій колекції *Олександр Володимирович Прогника* — лідер партії «Зелені», з 2011 р. — президент Інституту екологічної експертизи «Зелений стандарт», доктор філософії в галузі права, член Спільки письменників України, один з найбагатших колекціонерів України, голова «Клубу меценатів» України.

В інтерв'ю О. Прогника журналу «Старожитності та сучасність» [10] знайдемо відомості про його книжкову колекцію (у нього є ще колекція ікон і рідкісних карт). З 10 тис. книг колекції Прогника 8 тис. становлять рідкісні видання, серед яких є єдині екземпляри у світі. Докладний ілюстрований опис колекції подано в тижневику «События» (2008 р., 18-25 серп.).

О. Прогника преса називає колекціонером, який добре розуміє комерційну привабливість і ціну раритету, з одного боку, а з іншого — намагається демонструвати свої скарби широкій публіці. О. Прогника збудував музей старовинної книги, який є складовою культурно-просвітницького центру Alex Art House (створений у 2009 р.). З українських раритетів на виставці в Alex Art House у 2010 р. експонувалися: «Русалка Дністрова» (1837), «Чигиринський Кобзар і Гайдамаки» (1844) та книги, присвячені Києву. Примірник

«Русалки Дністрової» з колекції О. Прогнимака виставлений на персональному сайті власника серед інших раритетів у розділі «Антикварні книги» [11].

Опис примірника на наше прохання здійснив київський книгознавець Степан Захаркін. Примірник без обкладинки, без факсиміле грамоти. На титульному аркуші власницький запис: «Др. Іван Брик». Сучасна власницька цільношкіряна оправа зі сліпим (орнамент) тисненням. Блок обрізано під час оправлення, частину записів зрізано. На картці витиснено золотом «Русалка Дністрова»; чотири бинти. Підкреслення, викреслення, записи на берегах олівцем (простим і фіалковим) на зразок:

С. XI: внизу під текстом: «Фразеологія зі Сл[ова] о П[олку] І[горевім]»;

С. XVIII: навпроти слів «Там видитя инчий св[і]т» — «Herder»;

С. 36: навпроти слів «Від Калуш[і] зібра[в] Д. Вагилевич» — «С. Ожидів».

Постать Івана Брика (1897–1947) — педагога, науковця, громадського і просвітнього діяча, голови «Просвіти» у 1932–1939 рр., члена Наукового товариства імені Шевченка, доволі відома у шашкевичезнавстві. Йому належить кілька брошур і статей, присвячених М. Шашкевичу, зокрема: «Столітє уродин Маркіяна Шашкевича» (Львів: «Просвіта», 1910). 2-ге вид. — 1911; «Маркіян Шашкевич: у соті роковини зладження «Зорі» (Львів: «Просвіта», 1934); «3 Маркіянових днів (спомини)» / зладив Іван Брик (New Britain: 3 друкарні Руської Видавничої Спілки, 1912). Це, фактично, популярні белетризовані розповіді, без наукової оцінки ролі Шашкевича в історії українського відродження, позначені хіба що піететом до його постаті. Іван Франко у газеті «Неділя» за 1911 р. (чис. 40) оцінив друге видання книги «Столітє уродин Маркіяна Шашкевича» (1911) як недбале щодо змісту і навіть щодо мови: «Небагатий засіб фактичних даних про життя та діяльність Маркіяна Шашкевича не визискано в такій мірі, як би се можна зробити, зате в загальних характеристиках часів і відносин допущено немало помилок, дуже неприємних, особливо в популярному виданні» [13]. Вирізняються науковим підходом до теми хіба що його статті «Переклади сербських народних пісень в «Русалці Дністровій» (ЗНТШ. — 1930. — Т. 95); «Коллар і українці» (Новий Час. — 1937. — Чис. 38-40); «Русалка» і слов'янське відродження»

(Життя і знання. — 1937. — № 2). Власне, на полі міжслов'янських зв'язків І. Брик зробив внесок і своїм виданням «Матеріали до історії українсько-чеських взаємин» (1921).

До глибшої оцінки М. Шашкевича Іван Брик підійшов у незакінченій статті «Шашкевич», яка зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Він називає Шашкевича новатором, який черпав матеріал з українських народних пісень, творів польських романтиків, поетів слов'янського відродження та з тогочасних європейських літератур.

І. Брик був обізнаний з чеським культурним середовищем. У 1902 р. він був головою «Української громади в Празі». У статті О. Луцького (писаря товариства) «Письмо з Праги», поміщеній у газеті «Діло» за 1902 р. (№ 7, 10, 11), повідомлялося, що Брик виступив від українців у «Міщанській Бесіді» за участю чеських та українських учених і на шевченківських вечорницях у Празі (на зборах чеського академічного товариства «Slavia»), де доводив самостійність української мови. Придбати міг «Русалку Дністрову» як у Львові, так і в Празі (відомо, що у 1898 р. Володимир Герасимович у Празі на чеській виставці купив примірник першого видання «Русалки Дністрової»). Після визвольних змагань учителював в Українській академічній гімназії у Львові і викладав українську мову і літературу в Українському таємному університеті. Після Другої світової війни емігрував і помер у таборі для переміщених осіб (ДіПі) у Ляндеку (Австрія).

Інший примірник із нововиявлених — без видавничої обкладинки, в оправі зеленого кольору в зелені і білі квіти (твердий картон, оправлений у текстиль), без титульного аркуша — належить до колекції *Тараса Івановича Максим'юка* — заслуженого працівника культури України, журналіста, книгознавця, відомого одеського бібліофіла і колекціонера. Тарас Максим'юк родом із Холмщини, але доля розпорядилася (під час операції «Вісла» родина в 1945 р. була примусово виселена на південь України) так, що другою домівкою для нього стала Одеса. За спеціальністю будівельник, він тривалий час працював інженером у південних портах, а з 1988 р. — в Одеському відділенні Українського фонду культури. Від 1960-х рр. він збирає українські книги і періодику, в основному XIX — початку XX ст., мистецькі твори, листівки, предмети українського побуту [4]. Власник, мабуть, найповнішої

колекції книг «Україніка Одеси». Учасник багатьох виставок колекційних матеріалів в Україні і за рубежом, член Одеського товариства колекціонерів, автор численних публікацій і видань з літературного і видавничого життя Одеси ХІХ — початку ХХ ст., археології, мистецтва книжкової графіки. Приватна збірка Тараса Максим'юка склала основу Українського культурологічного музейно-виставкового центру «Тарасів Дім» в Одесі. Тарас Іванович — надзвичайно цікавий співбесідник, який із захопленням може годинами розповідати про свою колекцію, не втомлюється і не боїться везти з Одеси рюкзак із раритетами, щоб у Львові демонструвати їх учасникам наукової конференції, присвяченої 70-річчю Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

На примірнику «Русалки Дністрової» з його колекції — печатка власника на початковій сторінці «Предговора» з написом: «Збірка Тараса Максим'юка». Папір у виданні поживклий, злежаний, на полях помітки.

Купив його Тарас Максим'юк у професора Одеського університету Артема Москаленка наприкінці 1970-х рр. Стосовно походження цього примірника Тарас Максим'юк висловив свої міркування у листі до автора статті: «Можна зробити кілька припущень щодо походження цього примірника:

1. Це примірник О. Маркевича; 2. Примірник М. Родька, подарований А. Москаленкові, бо того могла зацікавити «Русалка Дністрова» як мовознавчий матеріал, вірніше, мовний. Чи, може, А. Москаленко його викупив, виміняв. Тоді ціни на книжки були невеликі, а я поповнив через бібліотеку А. Москаленка свою збірку певними виданнями. 3. Примірник з бібліотеки Михайла Комарова, який мав добре укомплектовану українську бібліотеку, а його зв'язки з Галичиною, з журналом «Зоря», з НТШ та багатьма тамтешніми діячами загальновідомі. Тому, можливо, міг хтось з галичан зробити М. Комарову такий подарунок, купивши його у Львові. Це моє припущення або фантазії на задану тему. 4. Якийсь «гулящий» примірник, який Москаленко знайшов в Одесі чи звідкись привіз...»*.

Професор Новоросійського університету О. Маркевич (1847–1902) і львівський літературознавець 1960–1970 рр. М. Родько справді мали примірники «Русалки Дністрової», а М. Родько аж

* Оригінал листа від 12 листопада 2008 р. зберігається в особистому архіві автора статті.

три, але, як виявилось, припущення стосовно шляху книги — це невдячна справа, в чому ми не раз переконувалися на власних гіпотезах, які пізніше не підтверджувалися. Цього разу просто пощастило. Після виходу історико-книгознавчого дослідження «Русалка Дністровая» (1837) у бібліотеках і музеях світу» якимось у приватній бесіді з професором Миколою Ільницьким професор Києво-Могилянської академії Володимир Панченко розповів цікаву історію про один примірник «Русалки Дністрової». На наше прохання професор Панченко записав цю розповідь, назвавши її «Із «Русалкою Дністровою» — воєнними дорогами». Публікуємо її повністю: «Історію української мови нам, студентам-філологам Одеського університету, читав професор Артем Амвросійович Москаленко. Було це на початку 1970-х рр. Професор був особистістю вельми колоритною, якщо не сказати — екстравагантною. По-перше, ми знали, що він — «морж». Купається в морі цілий рік, без перерви на зиму. Може, завдяки тій своїй загартованості (а може, просто в силу природженого темпераменту) був він завжди бадьорим, страшенно енергійним.

Його лекції варто було не просто слухати, а — дивитися, як виставу. В аудиторію він буквально залітав, і тут могли бути всякі несподіванки: то професор міг випустити поверх застібнутого піджака свого галстука (звісно, не помічаючи того), то з якоїсь кишені в нього звисав носовик, якимось дивом не падаючи додолу, то він мало не з порога починав розповідати якусь історію, пов'язану з темою лекції, що починалася. Він був абсолютно лисий, його голова блищала, як ліхтар на Приморському бульварі. Мав на нас, тодішніх, поважний вік, проте темперамент бурхав у ньому, наче в юнакові. Запам'яталося, що в лекціях він частенько згадував П. П. Плюща: виглядало так, що вони обоє, Москаленко і Плющ, були бунтарями в мовознавстві, оскільки любили плисти проти течії. Артем Амвросійович аж світився, коли згадував про епізоди їхніх із Плющем протистоянь загальноприйнятому. І мало що не тупотів ногами з утіхи.

Він узагалі мав «противнющий» характер. І саме з отією його вічною готовністю все робити наперекір, «упоперек» і пов'язана історія, що стосується «Русалки Дністрової». Знаю її з розповіді самого професора.

Було так: улітку 1941 р. Москаленко приймав іспит з історії української мови, і серед тих, хто йому складав той іспит, був

сталінський стипендіат Іван Саєнко. І уявіть собі професор Москаленко поставив йому «двійку»! Засипався Іван Саєнко на «Русалці Дністровій»! Хоча, знаючи той-таки «противнющий» характер професора, можна допустити, що не в «Русалці» була справа, і не в тому, що розповідав про неї сталінський стипендіат, а в бажанні «досолити», вчинити наперекір, або — як казав один герой Шукшина, — «срезать». От і «зрізав».

А незабаром почалася війна.

Іван Саєнко пішов на фронт. Коли німці відступали, був він уже майором. Частина, в якій воював майор Саєнко, проходила через Чернівці. І ось там, у Чернівцях, Іван Саєнко потрапив до капітули, в якій серед бібліотечних скарбів — побачив... рідкісне видання «Русалки Дністрової», власне — її першодрук 1837 р. Примірник «Русалки» став «трофеєм» майора. Довоювавши, майор Саєнко повернувся в Одесу. Розв'язку вгадати неважко: на згадку про провалений іспит колишній сталінський стипендіат подарував «Русалку Дністрову» своєму «кривднику» — професору Москаленку.

«Да, были люди в наше время», — зітхаючи, завершив розповідь Артем Амвросійович. «Русалка», що дісталася йому, була цілковитим раритетом.

...А Івана Єгоровича Саєнка ми знали. Він викладав у нас історію української літератури, початок ХХ ст. Мав репутацію ерудита і, водночас, людини, не до кінця реалізованої. Дехто з моїх однокурсників натрапляв на Івана Єгоровича у «забігайлівці» на вулиці Халтуріна, що біля Дерибасівської. Він любив заходити туди перед лекцією...

Казали, що з факультету його «вижив» декан, Іван Михайлович Дузь. Іван Єгорович зник з нашого поля зору. Достеменно відомо, що ставши пенсіонером, він якийсь час служив охоронцем на маяку...»* .

Така цікава, майже детективна історія примірника, який тепер зберігається в колекції Тараса Максим'юка. Кому міг належати цей примірник у Чернівцях, ще необхідно дослідити.

Лише нещодавно нам потрапило до рук інтерв'ю відомого вченого зі Словаччини *Миколи Мушинки*, опубліковане у «Нашому

* Оригінал запису зберігається в особистому архіві автора статті.

слові» [9], в якому він, характеризуючи особисту бібліотеку, серед раритетів у ній згадує перше видання «Русалки Дністрової».

Миколу Мушинку називають видатним словаком і великим українцем. Родом він з Лемківщини, а вся його наукова і громадська діяльність пов'язана з Україною. Після закінчення Празького університету (відділення русистики) у 1963 р. він був рекомендований до аспірантури, але, оскільки спеціалізувався на вивченні фольклору українців Пряшівщини, його послали у 1964 р. у трирічну аспірантуру до Києва. За зв'язок з дисидентським рухом був висланий з СРСР, а після окупації Чехословаччини військами країн Варшавського договору був звільнений з роботи у Пряшівському університеті із заборобою працювати в «ідеологічній сфері». М. Мушинка сповна зазнав долі українських дисидентів — працював пастухом, кочегаром, не маючи доступу до бібліотек. Лише у 1990 р. він був реабілітований і повернувся у Пряшівський університет на посаду керівника дослідного кабінету україністики. Микола Мушинка є автором близько 70 окремих видань, численних публікацій з історії українського фольклору, української літератури, карпатознавства. Він академік НАН України, лауреат міжнародної літературної премії «Corona Carpatica» в категорії «Літературознавство».

Ми звернулися до власника з проханням описати свій примірник «Русалки Дністрової». За його інформацією, примірник без видавничої обкладинки. Книжка у пізнішій твердій оправі без написів. У нижній частині (під роком 1837) є печатка у прямокутній рамці (10 x 18 мм) з іменем останнього власника «Jozef Markov». Печатка поставлена на клаптику паперу, вклеєному з другого боку замість навмисне вирваної частини, де було ім'я або печатка первісного власника або дедикація. Така ж печатка поставлена і на останній сторінці, поряд з шестигранною печаткою — «Бібліотека М. Мушинки. Пряшів — Knižnica M. Mušinky Prešov». На другій сторінці обкладинки власник наклеїв «Екслібрис Миколи Мушинки» роботи М. Стратілата. У 1976 р. М. Мушинці книгу передала дружина юриста Осипа Маркова (1890–1976) Емма Маркова (1902–1989) разом з десятком інших цінних книжок зі словами: «Чоловік перед смертю спалив весь свій архів, а ці книжки велів передати Вам». Попереднім власником, на думку

М. Мушинки, міг бути стрий Осипа Маркова Дмитро Марков, в якого Осип Марков певний час служив особистим секретарем.

Осип Марков — син відомого галицького діяча москвофільської орієнтації Іосифа (Осипа) Андрійовича Маркова, який особисто був знайомий з Я. Головацьким, листувався з ним і у 1885–1888 рр. одержував від нього книги. Його примірник «Русалки Дністрової» зберігається тепер у Слов'янській бібліотеці в Празі. Осип Осипович Марков був доктором права у Братиславі. Він народився у Львові, вчився у Львівському університеті, спершу був кандидатом права Донського університету в Ростові-на-Дону, у 1926 р. — габілітаційним доктором руського правничого університету в Празі, у 1931 р. — професором історії слов'янського права правничого факультету в Братиславі, у 1946–1950 рр. — професором чеської і загальної правничої історії в Братиславі. Відомості про нього подає біографічно-бібліографічний словник [15], виданий у Празі у 1972 р. Перші наукові праці О. Маркова стосувались історії галицького відродження [7; 8], яке він оцінював з москвофільських позицій. Як стверджує в листі до автора статті професор Микола Мушинка, у кінці життя Осип Марков перейшов на українські позиції і на його прохання написав перед смертю три зошити цікавих спогадів, досі не опублікованих. На основі цих спогадів у 1977 р. М. Мушинка написав найповнішу на сьогодні біографію О. Маркова у журналі «Дукля» (1977, чис. 6) під псевдонімом Василь Капішовський (тоді йому було суворо заборонено друкуватися). У 2011 р. М. Мушинка написав ґрунтовну біографію Осипа Маркова словацькою мовою (не опублікована)*.

Отже, пошуки примірників «Русалки Дністрової» тривають. Не всі примірники вдасться розшукати, але взяти їх на облік необхідно для вивчення історії поширення книги.

1. *Єдлінська У.* Про авторку : [післямова] / *Уляна Єдлінська // Коць-Григорчук Л.* Нестерті сліди: спогади / *Лідія Коць-Григорчук.* — Львів, 2008. — С. 145.
2. Ігор Гринів. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gryniv.com.ua/enthusiasm.html>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 1 черв. 2011 р.

* Лист М. Мушинки від 15.06.2011 р. зберігається в архіві автора статті.

3. *Льницька Л.* «Русалка Днѣстровая» (1837) у бібліотеках і музеях світу : історико-книгознавче дослідження / *Луїза Льницька* ; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника ; наук. консультант *Я. Д. Ісаєвич* ; відп. ред. *Л. В. Головата*. — Львів, 2007. — 248 с., 32 с. іл.
4. *Комариця М.* Максим'юк Тарас Іванович / *М. Комариця* // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопедичного словника / за ред. *М. М. Романюка*. — Львів, 2008. — Вип. 15. — С. 185-188.
5. *Коць-Григорчук Л.* На свіжу могилу [Уляни Сітницької] / *Лідія Коць-Григорчук* // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. — Філадельфія ; Львів, 1995. — Ч. 3. — С. 683-684. — Передрук: *Коць-Григорчук Л.* Нестерті сліди: спогади / *Лідія Коць-Григорчук*. — Львів, 2008. — С. 63.
6. *Коць-Григорчук Л.* Нестерті сліди : спогади / *Лідія Коць-Григорчук*. — Львів, 2008. — 158 с.
7. *Марков И.* К истории «Русалки Днестровой» / *Иосиф Марковъ* // Вестникъ Народного Дома. — 1911. — Чис. 4. — С. 57-69.
8. [*Марков Осип*]. К характеристике эпохи Маркияна Шашкевича / *М-овъ О.* // Прикарпатская Русь. — 1911. — № 616.
9. Невтомному дослідникові лемківського фольклору Миколі Мушинці — 70 : розмова з проф. Миколою Мушинкою зі Словачини / розмовляв *Роман Кабачій* // Наше слово. — 2006. — 19 лют. (№ 8).
10. Олександр Прогникак: «У кожного колекціонера свій шлях» [Електронний ресурс] / спілкувалася *Галина Ключковська*. — Режим доступу: <http://stepan53.livejournal.com/122417.html>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 20 черв. 2011 р.
11. Персональний сайт Александра Прогникака [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.prognimak.info/9>. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 1 черв. 2011 р.
12. Посмертні згадки // Ілюстрований народній календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1922. — У Львові, 1921. — С. 240-242.
13. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / *Іван Франко*. — Київ, 1983. — Т. 38 : Літературно-критичні праці (1896–1911). — С. 523.
14. *Цибко А.* Колекція Ярослава Лемика / *Андрій Цибко* // Аромат Євшан-Зілля : до 20-річчя національної революції 1988–1991 років. — Київ : Стилос, 2008. — С. 305-313.
15. *Markov Josef* // Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760 : biograficko-bibliografický slovník. — Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1972. — S. 302.